

Vedlegg 1

Delporteføljeanalyse 2020 – Helsenæringen

Om norsk helsenæring

Norsk helsenæring omfatter både helseindustri (som igjen kan deles opp i forskjellige bransjer som legemidler, diagnostikk, medisinsk teknologi og helse IKT) og private helse- og omsorgstjenester. Næringen er ennå beskjeden i størrelse, men voksende, forskningsintensiv og internasjonalt orientert. Helsenæringen utgjorde om lag 3 prosent av fastlandsøkonomien i 2016¹ med en eksport på nær 26 mrd. kroner i 2020². Verdiskaping i helsenæringen har økt mye raskere enn for resten av fastlandsøkonomien de senere årene. Total nasjonal FoU-innsats på helseområdet var ifølge NIFU nesten 12 mrd. kroner i 2019, hvorav 2,4 mrd. i næringslivet. Det finnes ikke noen gjennomgående klassifisering av helsenæringen og beløpet er derfor trolig lavere enn faktisk innsats. I Menon-rapporten *Helsenæringens verdi (2020)* blir FoU-innsatsen i helsenæringen anslått til å være over 3,6 mrd. kroner i 2019³. I motsetning til våre skandinaviske naboland, finnes det få industrilokomotiver i norsk helsenæring. Helseindustrien er Norges mest gründerintensive næring med over 10 prosent gründerbedrifter sammenlignet med 2 prosent i næringslivet generelt². I følge Menon-rapporten har over 85 prosent av helseindustribedriftene teknologi og produktutviklingsaktiviteter i Norge, mens kun en tredjedel har industriell produksjon².

Overordnet politikk fra strategier og meldinger

HelseOmsorg21-strategien (2014) løftet fram helse og omsorg som et næringspolitisk satsingsområde, der nye produkter og tjenester kan bidra til bedre folkehelse og være med på å møte de store utfordringene velferdssamfunnet står overfor. Forskningsrådet har utviklet en egen policy, *Helhetlig helsesatsing (2016-2020)*, for å følge opp HelseOmsorg21 og har ansvar for HelseOmsorg21-monitor³ (HO21-monitor) som viser statistikk om forsknings- og innovasjonsaktiviteter innenfor helse og omsorg i Norge. Det foreligger også en rekke stortingsmeldinger og nasjonale strategier som skal bidra til å møte utfordringene i helsesektoren der helsenæringen trekkes fram som viktig samarbeidspartner for innovasjon og leverandør av løsninger.

I 2019 kom den første Stortingsmeldingen om helsenæringen. Meldingens undertittel *Sammen om verdiskaping og bedre tjenester* er tydelig på at den skal oppnå både næringspolitiske og helsepolitiske mål. Meldingen gir en god og balansert beskrivelse av næringen, økosystemet rundt samt utfordringer og muligheter for økt konkurransekraft. Selv om det påpekes at helsenæringen har noen særskilte utfordringer (små bedrifter, høy risiko, lange løp, strengt regulert, staten med mange roller), behandles den næringspolitisk som en hvilken som helst annen næring og konkurrerer på lik linje med andre næringer og bransjer på de åpne næringsrettede arenaene. I 2020 gav HOD Forskningsrådet i oppdrag å etablere Pilot Helse ordningen som skal bidra til bærekraft i helse- og omsorgstjenestene og verdiskaping i norsk helsenæring gjennom risikoavlastning for både privat og offentlig sektor.

Utfordringene i helsenæringen

Helsenæringen er preget av lange kommersialiseringsløp og høy risiko som krever langsiktige investeringer. Klinisk utprøving eller pilotering, testing og demonstrasjon er faser de fleste helseprodukter må gjennom for å tilfredsstille myndighetskrav og brukernes forventinger. Forskning inngår i alle ledd fra idéutvikling via klinisk utprøving til produksjon og tjenester, og helsenæringen er dermed avhengig av et velfungerende FoU- og innovasjonssystem med godt samspill mellom private og offentlige aktører.

¹ Meld.St.18 (2018-2019) Helsenæringen

² Helsenæringens verdi 2020, Menon Economics

³ <https://www.helseomsorg21monitor.no/>

Ifølge Helsenæringsmeldingen ligger en av hovedutfordringene for videre vekst i næringen på etterspørselssiden i det norske hjemmemarkedet. Det er svak kultur for samarbeid og manglende forståelse og tillit mellom aktørene. Offentlige aktører mangler kapasitet og risikoavlastning, mens næringslivet mangler kapital og nødvendige samarbeidspartnere for utvikling og industrialisering.

Industrialisering av produkter i helsenæringen krever internasjonalt konkurransedyktig produksjonskapasitet. Utfordringen for mange bedrifter er tilgang på teknologi og fasiliteter for pilot-skala produksjon og forsknings- og utviklingskompetanse for oppskalering. Til forskjell fra andre næringsområder, der forskningsinstituttene er viktige aktører for utvikling og industrialisering, har instituttsektoren kun en mindre andel av forskningsmidlene innenfor helse.

Forskningsrådets støtte til helsenæringen

Forskningsrådet investerte over 530 millioner kroner i forskning i og for helsenæringen i 2020, noe som gjør helsenæringen til det femte største næringsområdet i Forskningsrådet⁴. Av dette var 239 mill. kroner direkte støtte til helsenæringen, primært tildelt gjennom de åpne, næringsrettede aktivitetene BIA, EUROSTARS, FORNY2020⁵ og NÆRINGSPHD-ordningen i tillegg til NANO2021. Selv om de totale investeringene i helserelaterte prosjekter har økt over tid, har andelen direkte støtte til næringslivet gått ned de siste årene, fra 18 prosent i 2017 til 13 prosent i 2020 (figur 1).

BIA er den enkeltporteføljen som investerer mest i helserelaterte prosjekter i næringslivet. BIAs helseportefølje var på ca. 137 mill. kroner i 2020. I 2020 ble det innvilget 35 nye prosjekter i helsenæringen mot 16 i 2019. BIA-X Covid-19 hasteutlysningen våren 2020 er en av årsakene til den store økningen i tillegg til løpende utlysning av Innovasjonsprosjekter. Dette forventes å ha stor innvirkning på investeringene for 2021.

I tillegg til direkte støtte til næringslivet, finansierer Forskningsrådet en stor del næringsrettet forskning og utvikling relevant for helsenæringen gjennom andre aktiviteter, spesielt de store teknologiprogrammene BIOTEK2021, NANO2021 og IKTPLUSS. I 2020 investerte Forskningsrådet ca. 295 mill. kroner i FoU prosjekter med relevans for helsenæringen i UoH-sektoren, helseforetakene og instituttsektoren (figur 2). I tillegg er det gjort store investeringer i infrastruktur, blant annet gjennom finansiering av Helsedataprogrammet i samarbeid med Direktoratet for e-helse.

Helsenæringens SkatteFUNN-prosjekter budsjetterte med skattefradrag på 550 mill. kr i 2020 som er på nivå med de to foregående årene. Helseporteføljen omfatter ved utgangen av 2020, 540 løpende prosjekter (8,6 prosent av de 6311 aktive prosjekter i SkatteFUNN) og er med dette den 4. største sektoren i porteføljen slik inndelingen er i 2020.

Norsk helsenæring har fått økt utbytte fra Horisont 2020 de senere årene. Midler til prosjekter med en eller flere deltakere fra helsenæringen har økt fra 62 mill. kroner i 2017 til 255 mill. kroner i 2019. Samtidig er Helse den samfunnsutfordringen der Norge har lavest returandel for SMBer. Bedrifter som får støtte i Horisont 2020 har som hovedregel tidligere fått støtte gjennom Forskningsrådets virkemidler.

I 2020 opprettet Forskningsrådet en ny aktivitet rettet mot helseinnovasjon. Gjennom satsingen Pilot Helse skal det finansieres innovasjonsløp som kan bidra til bærekraft i helse- og omsorgstjenesten og verdiskaping i norsk næringsliv. Målet med innovasjonsløpene skal være å utvikle gode løsninger som når raskere ut til pasienter og innbyggere, og samtidig skaper gevinster og verdiskaping i privat og offentlig sektor. I 2020 lyste Forskningsrådet ut 8 mill. kroner til forprosjekter under ordningen, og hovedutlysningen har søknadsfrist i 2021. Forskningsrådet samarbeider med RHFene, KS og SIVA om utforming av utlysninger og vurdering av prosjekter.

⁴ [Årsrapport \(forskningsradet.no\)](#)

⁵ Inkluderer både støtte til TTOer og mikrobedrifter

Vurdering, utfordringer og muligheter fremover og konklusjon

Kombinasjonen av et godt fungerende norsk helsevesen, stor forskningsaktivitet, biobanker og helseregistre av høy kvalitet samt mange innovative bedrifter er et godt grunnlag for næringsrettet forskning, innovasjon og næringsutvikling på helseområdet. Stortingsmeldingen om helsenæringen fra 2019 bekrefter det store potensialet for verdiskaping som ligger i sektoren. Forskningsrådet er en betydelig helsenæringsaktør med en portefølje inkl. SkatteFUNN, som utgjør ca. 30 prosent av all nasjonal forsknings- og innovasjonsinnsats i helsenæringen.

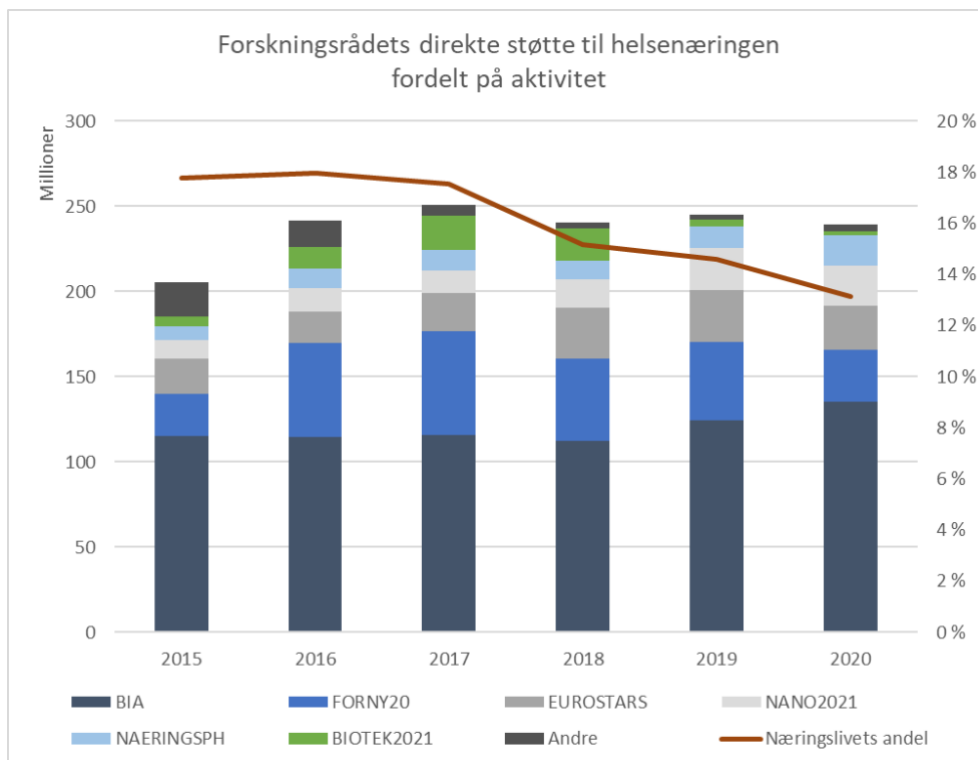
Helse er derfor et fremvoksende næringsområde, dels drevet av solid forskning og forskningsbasert innovasjon og dels av samfunnsutfordringer som krever innovasjon, og som gir markedsmuligheter. Utfordringene og mulighetene kjennetegnes ofte av at et bredt spekter av aktører, også utover forsknings- og innovasjonssystemet, sammen må bidra til løsninger, endringer eller verdiskaping. Den offentlige forsknings- og innovasjonsinnsatsen bør økes på områder med behov og muligheter.

En utvikling og styrking av økosystemet rundt helsenæringen er viktig om vi skal lykkes med å møte utfordringene innenfor helsesektoren, og samtidig bidra til verdiskaping. Sektorovergripende tenkning og samarbeid mellom offentlige og private aktører er helt nødvendig, og de offentlige helsetjenestene må i større grad bidra til behovsdriven FoUI og være premissleverandør for en innovativ helsenæring. Både for å skape et større norsk marked og for å gi produkter og tjenester fra helsenæringen internasjonale muligheter. Det er viktig at helsetjenestene er en attraktiv samarbeidspartner for næringslivet, og det må finnes kapasitet, vilje og risikoavlastning til å eksperimentere både i spesialist- og primærleddet.

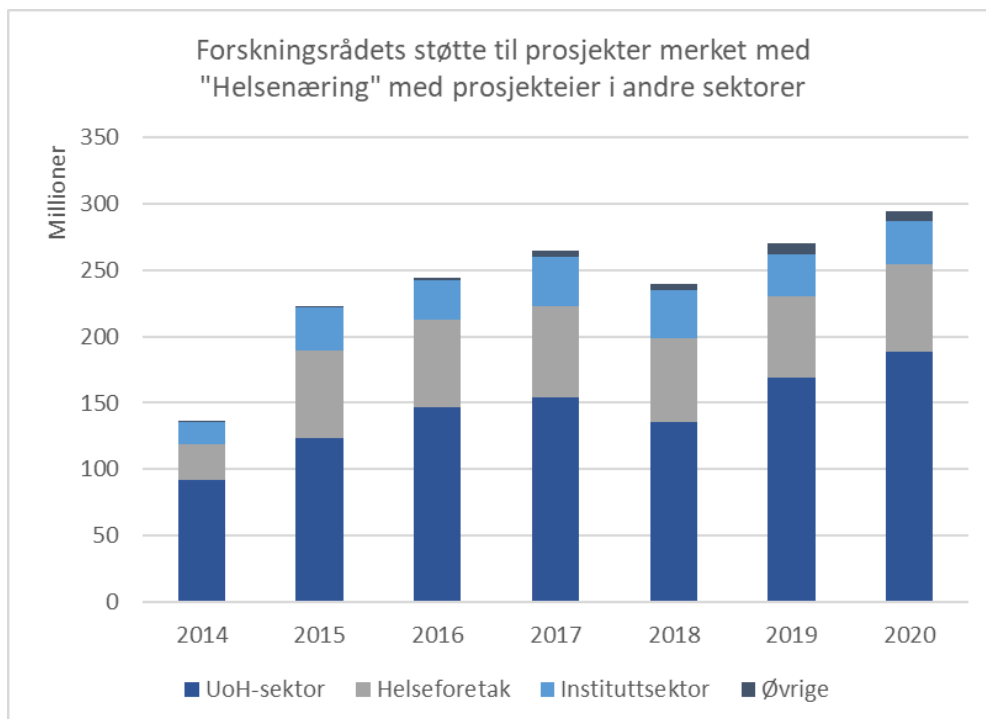
De åpne arenaene for forskerstyrt og næringsrettet forskning bidrar til hovedparten av Forskningsrådets investeringer i helse, men Forskningsrådet må også kunne bruke virkemidler til strukturelle tiltak for å utvikle et forsknings- og innovasjonssystem for helse ved å rette innsatsen mot systemutvikling og få opp samarbeidsprosjekter som kobler bedrifter, helsetjenesten og forskningsinstitusjonene. Den nye Pilot Helse-satsingen skal gi virksomheter i offentlig sektor og bedrifter mulighet for sammen å etablere et koordinert, behovsdrivet innovasjonsløp der aktører fra begge sektorer kan få risikoavlastning. Videreutvikling og forsterkning av Pilot Helse i årene fremover, sammen med aktørene i økosystemet, representerer en god mulighet til å møte noen av utfordringene helsenæringen står overfor for å bli robust og konkurransedyktig.

Det er stort potensial for å øke kommersialisering og industrialisering av helsenæringen slik at flere bedrifter legger sin produksjon her for mer verdiskaping i Norge. Det må satses målrettet på industriutvikling, og gjerne etter modell fra andre FoU-tunge næringsområder, for å ta ut potensialene i helseforskningen og i helsenæringen. Næringen må sikres tilgang til infrastruktur, testarenaer, ressurser og kompetanse av høy kvalitet. De teknisk-industrielle forskningsinstituttene bør finne en sentral rolle i et slikt økosystem, sammen med næringsklynger, TTO'er og andre kommersialiseringsaktører. Forskningsrådet utførte i 2020-2021 en kartlegging av potensialet for økt samhandling mellom helsenæringen og relevante deler av instituttsektoren. Kartleggingen peker på manglende dialog som en av hovedutfordringen for økt samspill. Forskningsrådet, i samspill med de andre aktørene i økosystemet, må fortsette å legge til rette for dialog, møteplasser og samarbeid.

Fortsatt prioritering av infrastruktur for helsedata som gir enkel og sikker tilgang også for næringslivet er viktig. Innenfor persontilpasset medisin er det samtidig behov for å se Norges innsats i sammenheng med innsatsen i landene rundt oss. Alle de nordiske landene har tilgang til helsedata av høy kvalitet, men hver for seg kan pasientgrunnet være en begrensende faktor for utvikling og implementering av persontilpasset medisin. Nordisk samarbeid på området bør derfor prioriteres.

Figur 1. Forskningsrådets direkte støtte til helsenæringen fordelt på aktivitet. Venstre akse viser forbruk i prosjekter merket med Helse med prosjekteier i FoU-sektor næringsliv. Merk at TTOene kategoriseres som næringsliv. Høyre akse viser andelen av totalt forbruk merket med helse som gikk til FoU-sektor næringsliv. Alle søknadstyper er inkludert.

Figur 2. Forskningsrådets støtte til næringsrelevant helse-FoU utenfor næringslivet. Venstre akse viser forbruk i prosjekter merket med "helsenæring" og med prosjekteier utenfor næringslivet (dvs. UoH-sektoren, Instituttsektoren, Helseforetak og øvrige). Alle søknadstyper er inkludert.